

РЕЦЕНЗИИ И ОТЗИВИ

ЗА РОЛЯТА НА БЪЛГАРИЯ В АВСТРО-УНГАРСКАТА БАЛКАНСКА ПОЛИТИКА

(Мишев, Р. България във външната политика на Австро-Унгария 1898–1912 г. УИ “Св. св. Кирил и Методий”, Велико Търново, 2004. 388 с.)

Валентин Спиридонов

В края на 2004 г. университетското издателство на Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий” публикува обемния научен труд на Радослав Мишев “България във външната политика на Австро-Унгария 1898–1912 г.” Авторът, професор по нова и съвременна история в старопрестолната Алма матер, от години си е извоювал реномето на един от най-добрите изследователи на българо-австро-унгарските отношения и връзки, а настоящата монография е печатната версия на неговия дисертационен труд за придобиване на научната степен доктор на историческите науки и продължение на предходно монографично изследване, в което се разглеждат политическите отношения между София и Виена през периода 1879–1894 година¹. Това са само част от причините за проявения засилен интерес сред професионалните историци към новата книга на проф. дин Мишев и за достойното ѝ място на книжния пазар.

При структурирането на монографията авторът се придържа към наложилите се в нашата историография класически вариант за разработване на дисертационни трудове, включващ предговор, увод, отделни глави, в случая четири, с по няколко параграфа и заключение. Аргументацията му за хронологическите рамки на изследването – от края на Източната криза в 1898 до избухването на Първата балканска война през 1912 г., за значимостта на научния проблем, за обособява-

нето на отделните глави и параграфи, изложена в обемистия предговор звучи логично и убедително. Там е поместен и обширният историографски преглед по темата. В увода е представена спецификата в държавното устройство на Двудеинната монархия, институциите, ръководещи външната ѝ политика, амбициите на Виена за хегемония на Балканите, в т.ч. и в България, доктрините – консервативна и имперска, целите и етапите на австро-унгарската балканска политика след 1867 г.

Още в самото начало на изследването си Р. Мишев обръща внимание на обстоятелството, че проблемът за политическите и дипломатически отношения между Виена и София не може да се разглежда изолирано от цялостната стратегия на Австро-Унгария на Балканите и извън отношенията ѝ с останалите Велики сили. При наличието на толкова много пласта в повествованието се изисква голяма научна ерудиция и отлично познаване на европейската история от края на XIX и началото на XX век, каквито проф. Мишев доказва, че притежава, за да се определи точното място и роля на България в австро-унгарската външна политика. Авторът се е справил и с още по-сложната задача да представи софийските правителства не като пасивен обект, а като субект в балканската политика на големите европейски държави. Става ясно, че не рядко и в не малка степен управляващите в София успяват да неутрализират или поне да преформулират част от имперските амбиции на Виена на полуострова. Доказателства за това се привеждат в гл. 3 и гл. 4, разглеждащи сондажите, преговорите и реалните действия на политиците от двете държави в наситения с важни събития период от 1908 до 1912 г. Вместо предлаганата от австро-унгарския министър на външните работи барон Алоис фон Ерентал съвместна военнополитическа коалиция, кабинетът на Александър Малинов влиза в инициацията от Русия Балкански съюз.

Динамиката в събитията на Балканите след 1908 г. контрастира на застой в отношенията между Австро-Унгария и Княжество България през предходния период 1898–1907 г., на който са посветени първите две глави. В случая не става дума за умишлено търсена от автора сюжетна линия, а за балкански политически реалии. Във Виена до края на 1906 г. доминира консервативната външнополитическа доктрина, чиято същност е запазване статуквото на полуострова, и за

чиято реализация е спечелена Русия. Спогодбите помежду им от 1897 и 1903 г. не предоставят достатъчно свободно пространство пред княжеските политици за реализиране на националния въпрос, и въпреки че периодът е изпълнен с важни и епични за българския народ събития, например Илинденско-Преображенското въстание, отношенията Виена – София не търпят особено развитие. Въпреки това Радослав Мишев ни убеждава, че през всичките тези години страната ни е считана във Виена за “главен опорен стълб на балканското статукво” (с. 386) и играе важна роля в австро-унгарската стратегия на полуострова. Историята показва, че никоя от двете държави не може да игнорира другата в своята политика. И пресечната им точка не е само в Македония. “Амплитудата на техните отношения, заключава авторът, отбелязваше приближаване и оттласкване, разбира се, и поради въздействията на различни фактори, най-важният от които е руският” (с. 387).

Не са много изследователите на българо-австро-унгарските политически отношения от края на XIX и началото на XX век, малко са и изследванията по тази тема. Известно изключение правят само материалите, посветени на връзките между двете държави по време на обявената независимост на България и отчасти на отношението им към Илинденско-Преображенското въстание и развитието на Македонския въпрос. Затова на проф. Мишев рядко му се налага да влиза в задочен дебат с битувачи в историографията мнения, но където е необходимо отстоява позицията си с документални факти и аналитични разсъждения. Силата на тази книга не е в широко афиширания след 1989 г. подход “нов прочит”, а в концептуализиране на връзките между една Велика сила и малка държава за един продължителен период, в ситуиране на отношенията им в голямата дипломация на Балканите.

За написването на монографията авторът е използвал изключително много и разнообразни източници: непубликувани архивни единици от основните архивохранилища на България, Австрия, Русия; обнародвани документи, спомени, статистически данни, вестникарски материали и изследвания на български, руски, немски и сръбски език. Практически библиографията ще е от полза на всеки изследовател на българската външна политика след конституирането на Княжеството и считам, че е трябвало да се помести самостоятелно в края на книгата.

Още повече че заради изискванията на процедурата по защита на труда такава има изготвена и приложена от Р. Мишев към дисертацията му. От гледна точка на читателя би било добре да има приложен списък на използваните съкращения, индекс на имената, защо не и географски показалец, по-разчупено и подробно съдържание, в което да се акцентира на отделни по-важни аспекти на даден проблем. След като изследването засяга толкова много събития и разглежда политиката на дузина държави за продължителен период от време, то има енциклопедичен характер, а оттук следва и необходимостта от по-бързото ориентиране на читателя към търсеното конкретно изложение.

С настоящото издание се запълни една празнота в българската историческа наука. Благодарение на усилията на Радослав Мишев и на неговия колега и приятел Милчо Лалков на монографично ниво изследванията на политическите и дипломатически отношения между София и Виена покриват целия период от Освобождението на България до разпадането на Австро-Унгария в края на Първата световна война². Това не значи, че темата е изчерпана, но летвата за бъдещите изследователи е високо вдигната.

БЕЛЕЖКИ

¹ **Мишев, Р.** Австро-Унгария и България 1879–1894: Политически отношения. С., 1988.

² Вж: **Лалков, М.** България в балканската политика на Австро-Унгария 1878–1903. С., 1993; **Мишев, Р.** Австро-Унгария и България 1879–1894: Политически отношения. С., 1988; **Мишев, Р.** България във външната политика на Австро-Унгария 1898–1912 г. Велико Търново, 2004; **Лалков, М.** Балканската политика на Австро-Унгария 1914–1917. Австро-унгарската дипломация в борба за съюзници през Първата световна война. С., 1983.